

www.unib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 22.

У НОВОМ САДУ, 31. МАЈА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

КОСРУ.

Сребрна звонца звоне а песма рајског чара
 Уз тимпан и кимвале несташним гласом ори:
 То силаи Косру слави; у двору дивдагара
 Пред стубом Мелитиним раскошно тамјан гори.

Обале Црнога мора. Египат и Цирена
 Пред мачем силног Шаха у праху смерно стоје.
 И као хавет страшна, са тврда Калцедона,
 На Босфор лав персиски чељусти шири своје.

Софија дршће и стрени! Под сводом светог храма
 Преплашен народ стреми заштити вечне руке
 И скрушен доле пада. У тузи и сузама
 С оцима смерним вије молитва светих звуке.

А у двору дивдагара,
 У весељу и разблуди,
 Силни Косру желе згара,
 Њему Исток сласти нуди.
 Међ злаћеним лавовима
 Шедрвани млазе бију,
 По бисерним саговима
 Одалиске песме вију.
 Сребрнаста звонца звоне
 Међ претима робњица
 А разблудна песма тоне
 У звуцима сантур-жица.

А на престолу златном са купом кахетина
 Безбрижно Косру седи. Код ногу силног цара
 Чаробна Ширма лежи, персиска ружа дивна,
 Пламом оргиске жуди свог Шаха разговара.

К'о Мелита, снаге вите,
 Ширма тоне у разблуди,

Обнажене и раскрите
 Љулкају се њене груди.
 На пулолке развијене,
 Што јој снежна недра краси,
 Црне косе, расплетене,
 Сливају се у таласи.
 Међ сребрним стубовима
 Заносни се звуци вију,
 У дефове и сантуре
 Одалиске вите бију.

А Косру раздрагано подиже купу рујну,
 Робинџа клекнув смерно у пехар вино лије,
 А полу-пага Ширма размаче косу бујну,
 Недрима обнаженим Мелити да напије:

„Ти, Божице слатких ноћи,
 Обнажи нам дражи своје,
 Ој Мелито, ја ћу ноћи
 Под окриље мило твоје.
 У љубави дивном мору
 Нека тоне младост моја,
 Раздрагана и у ђору
 Раскрили нам недра твоја!
 Шта је купа кахетина,
 Што робинџа нама лије!
 Купа су ми недра дивна,
 Из њих слађе миље бије.
 У долини Фарзистана
 Мајска ружа дивно пуши,
 А Мелита раздрагана
 Међ пулолке рујне ступи.

Обнажене беле груди
 Мирисима рајеким поји,
 Премалеће вечно буди,
 Младост бујну да запоји.
 Ружичасто бере цвеће
 А пунолке мирисаве
 Божица нам дивна меће
 На брежуљке таласаве.
 Нек пунолак на тој куши
 Руменила шири крас,
 Љуби, докле ружа пуши,
 Док пролеће грли нас!“

Тако Ширма песму своју
 Уз кимвале и тимпан,
 Одалиске за њом поју
 Ударајућ’ длан о длан.

И у том часу Ђора, к’о холој узбуњени,
 Размагнув завесе тешке, чудноват странац ступи.
 Оргије врисуше листом, сагтурџ глас занеми
 Пред странцем преплаулим, престолу што приступи.

Са даљних пустињских страха овај се Араб диже,
 Пророков весник смели, песковне газећ’ равни.
 И стрме прешавши горе, на дворе Косра стиже,
 К’о са Елбора мрког кад падне облак тавни.

Он смелим кроком приђе и цалмов листаек пружи,
 Пророка силног слово на њему пламом гори:
 „Један је Алах само! О, Косру, њему служи!
 Под штитом вечног Бога Мухамед теби збори!

Руши кинове лажне и смерно приђи мени!
 Под сенком вечне славе приклони главу твоју,
 Јер судбе непобедне над тобом лећу сени —
 Разврати, кај се, кај се, и спаси душу своју!“

Персијски тигар плану и бесно покида лисје,
 Бацив га у прах доле; аг’ Араб руку диже:
 „К’о лисје некидано нек пада обест твоја!
 Персијо, силу твоју освете пламен стиже!“

И мрачног Араба неста, суморна нека сена
 Над Шахом крила свија, оргије немо стоје,
 Защиљен Косру блене а Ширма преплашена
 Косама таласавим паготе скрива своје.

Драгутин Ј. Илић.

НОВИ СВИЈЕТ У СТАРОМ РОЗОПЕКУ.

Прича *Сима Матавуља.*

I.

Шрије тридесет година град Розопек са подграђем имадијане њешто више од хиљаду душа.

Стаповници се дијељаху на старосједиоце и дошљаче. Старосједиоци бијаху Срби, дошљаци „свака вјера“. И једни и други дијељаху се засебно на три сталеза. Српску аристократију чиняху стари поморски капетани; средину трговци и имућније занатлије; фукару сиромашнији радници, лађари и рибари. Дошљаци се дијељаху по овој степеници: судија, полицајски комесар, њихови пристави, два љекара (срески и опћински), инжињер, апотекар, управници: поште, телеграфа, пореза, царинаре, писари, преписивачи, капцеларијски пријавници, два тамничара, жандари и послужитељи, неколико крчмара и радника у подграђу — у све око тридесет породица.

Осим тога, у Розопеку бијаху четири

духовна лица и два школска: — прото са капеланом, каноник са кооператором и два учитеља, њима подложна. Тијех шест људи бројаху се као двије засебне касте, са два одјељка.

Најзад, у тврђави розопечкој бијаше око дванаест официра и батаљон војника.

Еле, прије тридесет година Розопек је био у њечему налик на Индију.

Али ондашњи Розопек могаше послужити за углед, што се тиче реда. У њему је живот правилно текао; његова била откупаваху једнаком мјером.

Зором, сви капетани сједијаху на својим терасама, пушећи из дугачких чибука; мало касније, отвараху се продавнице и радионице; још касније, отвараше се кафана „код Аустрије“, у граду; још касније, куњаху се у њу чиновници, на иђаху одатле на свој посао; још касније, кренуо би се начелник (кмет), — који је увијек

биран био из капетанскога реда, — у опћински дом, а за њим би ишао пандур. Једино, ђачићи бркаху тај ред.

Пошто би свако отишао на свој посао, опет би завладала тишина у граду. Кроз његове четири улице ријетко би се кад видио гдјекоји сељак, који имађаше посла у суду, или у којој другој канцеларији; па би, до подне, прошла која слушкиња, или који факип (амалип)... Бога ми, било је југара кад госпођа Тереза, порезникова жена, која је увијек сједјела крај прозора, не би видјела живе душе.

У подграђу увијек је било живље.

Уторником, као пазарнијем даном, настала би велика врева и у градићу и по подграђу, само до подне.

Али свакога дана, без разлике, кад би велико звоно на латинској цркви св. Фране огласило подневицу, кад чиновници излажаху из канцеларија а ученици из двију школа, кад би се прозори око градскога трга испунили женскијем главама, тада би то срце розонечко тренутно, али јако живнуло.

Па онда послје ручка опет би настала тишина, — управ онда би тек и завладала мртва тишина јужне „сијесте“, која зими траје до два часа, а лети и до четири, која има њечега свечаног и величанственога, што ти напомиње (Боже опрости!) главни дио богослужења у цркви.

У то „глухо доба дневи,“ (како зову сијесту у Розопеку), један човјек и његова жена имадијашу највише посла.

То су били Бено и Мандалина, власници кафане „код Аустрије“.

У подграђу било је десетак буцака, који се зваху кафанама, гдје се купљаше фукара, али за отмјени свијет бијаше једина кафана код „Аустрије“ на једином розонечком тргу.

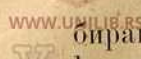
Трг је пољаница, по којој се може шетати око стотину особа, кад свака тачно држи свој правац. Око трга су најљепше куће, у којима становаше дошљачка аристократија. Ту онда бјеше опћински дом и апотека, а међу њима поменута кафана, са четири прозора на лицу. Дуж цијелога тржнога руба, од опћине до апотеке, бијаше тротоар, три лакта широк, једини

тротоар у Розопеку, али зато чист и гладак, као под какве господске дворнице. На четири краја бијашу четири стародревне мурве (дуда). На средини другог руба, лицем ка лицу кафане, бијаше једна грдна кровинара, без прозора, која је кварила сву љепоту трга и која је заклањала море. Замислите човјека у новој и лијепој одјећи а са пљешњивом капом на глави! ето таки је утисак чинио и розонечки трг због несретне кровинаре! Странци јако замјераху мјештанима због тога, а мјештани тврђаху да ће „нови начелник“ одиста срушити кровинару... Тако су говорили, али нијесу вјеровали, — јер, за четрдесет година, у програму свакога кандидата за начелничко мјесто бјеше у првоме реду рушење кровинаре. Не може се рећи, да Розонек није имао и енергичних начелника, али свакоме сметаху вијећници у тој намјери, — управ главни им задатак бјеше, да га спријече у томе, да се тијем не би прославио. Стога се често и мијењашу начелници, стога је... по да оставимо ту жалосну историју.

Бенова кафана бјеше дугачка до двадесет корака, широка десет до дванаест, висока толико, да ни највиши човјек не би допр'о главом до таванице. У њој и пред њом бијаше пет столова са мраморним плочама и десетак обичних. Пошто се у Розопеку, готово три четвртине године, може сједјети изван куће, то већи дио столова и столица бјеше на тротоару. Иза тезге, у полици, на пет-шест преградака, сијашу лијепо поређане скленице са ликерима. Врху полице, између цареве и царичине слике, бијаше мала Богородичина икона, пред којом увијек чкиљаше кандилоце.

Оне године кад је настао нови свијет у Розопеку, Беноу је била седамдесета. Бијаше омален, надутијех блиједијех образа и сав изгледаше као да је труо. Носио је увијек њекакав угасит капут до кољена, а на глави капицу налик на црногорску, само што на његовој бијаше срмена кићанка, а то га чињаше смијешним. Његов главни посао бјеше да срачунава и да тјера са тротоара псе и „берекинчиће“ (мангушчиће). Тога ради држаше иза врата мотку и гомилицу каменица, те, макар била

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uns.rs

пуна кафана људи, или макар се баш за-
дубио у рачунање, само нека чује босе
ноге или шапе по плочама, Бепо потрчи
мотком и каменцом. А, премда бјеше тром
и изнемогао, опет је могао добро погодити.

Мандалина, двадесет година млађа од
муџа, бјеше збојита, широких плећа, мало
врљока, прилично глупа, али врлиједна и
учтива.

Увијек држаху слушче, које не изла-
жаше из кујинице, а ниједно се не ђаше
скрасити код њих по године.

Као што рекосмо, у то доба, Бепо и
Мандалина имадијашу највише посла. Посао
им бијаше да приређују здјелице, шећер,
воду, лимунове, фрамбоа, (љети сладоледе),
да приправе карте, — јер ће послије има-
ти мало слободна времена.

Господа дођу готово одједном. Свакоме
се зна мјесто. Судија и комесар и њихо-
ви по чину најближи другови одмах за-
почну „бришкулу.“ То је једна старинска
врло проста талијанска игра, при којој
другови један другом давају знакове, ми-
гајући очима, бурећи усне, плазећи језике,
разумије се, кад уграбе да то скрију од
противника. Управници разних кашеларија
и остали наши, из пажње према највишој
господи, начетају се око играча до краја
прве партије, па се и они разреде те се
„бришкула“ на све стране. С почетка, то
се ради тихо, па настане мали жагор ме-
ђу најстаријима па жагор нарасте до гра-
је, па узаври цијела кафана од вике. На
једноме столу друг је погрјешно бацио
карту, или је дао противни знак, па је
стога изгубљена игра, те није право пла-
ћати кафу због туђег сметенила! У тијем
приликама нарбеници зову Бепа за судију,
премда напријед знају да ће се он дипло-
матски извући, а он опет напријед зна да
се „спорне“ кафе не ће платити, докле се
питање не ријени, а то је питање дуго
као и источно. Ако је случај сувише за-
плетен, (што се позна по крушњијем неов-
кама), онда приђу и други играчи, те се
номијешају, без обзира на касте, — то-
лико играчка страст изједначује људе! Де-
си се и догађај, који привуче опћу пажњу
и без велике галаме. Бепо комесар извадио
цигару из уста и дигао обрве; стари су-

дија иронично гледа комесарова тајника;
овај се зајаприо и гриска усне; пристав
замануо високо картом па је тако држи,
предомишљајући се. Најзад, бутне њом о
сто, а тада спопане смијех његове про-
тивнике. Ма како не ћеш, бога ти! Добине
партију, којој се никако не могоше па-
дати, партију, каква није забиљежена у
љетопису бришкулину! То треба да се
свима исприча, свима без разлике, и то
потанко, и зато се сви окупе...

Мањи дио муштерија играше се доми-
на, а најмањи шаха. Шаха играху само
два љекара, али не често. Кад би то било,
Бепо је морао ићи по апотекара, који је
то врло радо гледао, премда љекари увје-
раваху да се он разумије у шаху, колико
и сви остали у Розопеку, т. ј. да нема
ни појма.

Од Срба долажаху „код Аустрије“
њеким имућнији младићи трговци, али ни-
кад ни један капетан не привири у њу.

Из кафаше би разметнули трагове, сва-
ки на своју страну. И опет би труптан
Бепо узео перо да срачунава, и опет би
завладала тишина до вечерњег хлада.

А тада би измиљеле госпође и госпо-
ђице па се помијешај са господом на тргу.
Заиста, ни једна пед земље, па тој поља-
ници, не остајаше да не буде чепана хи-
љаде пута свакога вечера, (кад киша не
падале), јер шетња трајаше два три часа.
Шетаху по талијанској моди, т. ј. не само
младићи и дјевојке, удовци и удовице, по
и ожењено и удато, и маторо и старо,
свако по своме избору, (већ, разумије се,
свако према себи, по добу) изабираше
предмет свога обожавања па мимогретке
гледаху се млијечним очима и измјењавашу
сентименталне фразе. Али се не тражаше
сталност у узајмним наклоностима, него
баш дуга привезаност сматрана је била
као знак простоте, те готово свакога мје-
сеца каваљер би се додворио свијем да-
мама па би почео с почетка. Тај чудно-
вати обичај остао је из млетачкога времена,
кад не бјеше никакве друге слободе, осим
таке. Дебела пјора Тереза тјераше тако
далеко, да је ашиковала с двојицом, тро-
јицом у исто врјеме, што би се, иначе,
свакој другој замјерило. Пошто се шетачи

сити наченукај по тргу, онда би сви по-сједали испред кафане, гдје је сваки кавалер дужан био да части своју даму слаткишима и „ринфрешкима“ (шићем, које расхлађује). Зазорно бјеше особито дјевојкама, које би случајно остале без кавалера, те за које мораше плаћати отац или брат. Стога је на чуду био јадни царинарски управник са својих шест кћери, од којих средња, Вице, бијаше необично лијепа, двије приличне, а три као авети. Вице, никад не бијаше без кавалера, али кад би се свијех шест сестара појавило на тргу, онда би и Вици кавалер шмугнуо, јер, најпослије, ради њезиних неколико слатких погледа и ријечи, морати платити шест слаткиша, шест лимунада, или сладоледа, то је сувише! Ако, опет, царинар дође само с Вицом, или са половином свога порода, онда не фале пецања и одвише јасне алузије, те, опет велим, човек бијаше на чуду. Управ, он једини од вишег лацманског сталежа не радоваше се вечерњем хладу.

Најзад, кад би на тврђави труба окупљала војнике на спавање, тада би се и шетачи разилазили. У томе пошљедњем

издушку розопечкога живота узаврио би трг; топот корака одјекиваше по плочанику, пси би урликали, берекинчићи, у гомили и смијући се, трчаху ка градекој капцији, а слушкиње бјежаху с врата, гдје су дотле ашиковале, по својој моди...

Град би се затворио, свијеће би плаћуле, настало би куцање столскога посуђа, орило би се сребрпасто кикотање Маргарите, Амалије, Милеве, Стане, закликтала би флаута докторова... па онда би се капци нагло затварали један за другим, и Розопек би једнодушно захркао.

Ето како је с дана на дан пролазио живот Розопечана, осим...

Дабогме осим онијех дана кад је и Розопек имао своје трзавице. Ви ћете признати, да и најмиријег и најуреднијег човека не мимолазе лако трзавице, од којих су њеке предвиђене, друге сасвијем ненадне. Е, што бива с појединцем, то бива и са скупом појединаца, па макар се они звали Розопечани.

Розопек је, дакле, имао своје редовне годишње трзавице, а преживио је и ненаднијех, о којима уопће треба проговорити.

(Наставиће се).

М А Т И.

I.

Погледај само! Она лепа госпа, што се тако слатко смеје, тек пре недељу дана сахранила је свога јединца. Шта мислиш, какво је то срце? Права животиња!“

— Да ли?

„Него шта? Животиња је само без узвишенијих осећаја, а човек, он се тиме баш и разликује од „несловесних“ створова, што племенито осећа.“

— Драги мој пријатељу, ја сам са свим противног мишљења. Само човек може бити толико низак, да у себи угуши најплеменитију искру природе. То животиња не може.

„Ех, ех! Још ћемо сада и у философију! Махни се тога. Ја ипак тврдим, да она није човек већ животиња.“

Тако се разговарасмо нас двојица, ходајући кале-меданским шеталиштем и посматрајући

једну лепу, припоку госпу, која у црини ходаше са двојцом Београдских кавалера и смејаше се гласно некој пошалици, што је приповедаше један.

„За Бога, престаните већ! Ви сте врло онаки! Шта ће рећи свет, који зна да сам у жалости?“ — рече госпођа, пролазећи мимо нас, а за тим се, са обојцом пратилаца, изгуби у густим гомилама, које ходаху оним бастијоном, са кога се приказује очима раскошан доглед на србијанске планине и Фрушку Гору, између којих протиче широка Сава.

Мој разговор са пријатељем и ова лепа припока госпа нагонисше ме, да међу мојим хартијама потражим забачену бележницу, у коју сам, међу осталим успоменама, забележио и ову, коју ћу вам ниже испричати.

* * *

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS

Од како сам зазнао за се, међу свима тинама најмилија ми је ласта. Још дететом осећао сам према њојзи нежно поштовање, на сам тврдо веровао, да њихово борављење, под крововима наших кућа, доноси благослов. Њихов јасни цвркут, облетање око кућа, све ме је то радовало, а понајвише, када посматрам, како марљиво одлећу и долећу, носећи у кљунићима и на ножицама блата и сасушене травке, да налепе под кровом, над нашим прозором, гнезданце. Оне по вас дан неуморно раде и већ сутра дан висе под кровом, као грозд пуно, гнезданце, из кога извирује црна главица женке и мирно слуша цркут мужјака, који јој у кљунићу донесе читава лештира, кога она одмах прогута. Женка је легла да снесе. Мужјак је још неки часак остао на ивици гнезда, па је, на широко опруженим криоцима и раширеним репићем, цвркутао, нагнувши се кљуну женкину, а за тим одлете за лептировима и инсектима, који у пробуђеној пролетњој природи на све стране зујаху. А деца никада не дирају ластавицу, па тако ни ја, јер смо веровали, да је она облетала око Расневога, цвркућући: „*мртав! мртав!*“ само да га не би бездушни мучитељи и даље мучили. За то је Бог и благословио, као рајету тицу, а издајницу врапца проклео, јер је, у наточ ластавици, викао „*жив! жив!*“

Ова детињска милост наспрам ласте није се помутила у мени ни онда, када сам, у велико, искусио, да је сваки осећај, па ма колико он племенит и драг био, само привремени одсев нечега што ће проћи. Њен повратак, после дуге зиме, поздрављам као весницу пролећа, па често, по читаве минуте, застајем па их посматрам како тек у гомилицама слете око каквога блата, над ко им сунце, свом жестином пролетњег жара, трепери, а оне начичкане око влажнога бусења, забоду кљуниће у влагу, постоје мало, па им тек под црним, као гак, криоцима сине плавичаста и бела боја паперја, оне прну и као стрела полете у цик цак, расипајући се у врелом ваздуху, у којем лепо видиш како нешто прозрочно трепери и ври. Сунце пече; мирис зовина цвета и јасмина, помешан са мирисом још влажне траве, запахњује те мајским валима, а ухо је прецуно пролетних звукова. Чини ти се, да је сва ова ваздушна јасноћа од неба до земље постала огромно, невидљиво звоно, које мело-

дичном хармонијом звукова, брујања и мириса, буди васелену, да се пред престолом вечности поклони. Тако је увек у леним, мајским данима. Око тебе све ври; а далеко, далеко тамо, од времена на време, једва допире кукурекање петлово, па ти се чини, као неки, давно избледели сан, чија те успомена на нешто слатко и мило подсећа.

И сву ову раскош најлепше ризе вечности наговешћује нам весник пролећа, мала ластавица. Долећући са далеких страна јасним цвркутом пева она о блаженству, којим нас природа напаја. Па онда није ни чудо, што се онако племенита бајка плете око имена ове безазлене тичице, која ме једног дана испуни још и дивљењем, како сам посматрао догађај, што се тога пута десило.

На нашем крову, над самим ластиним гнездом, нанели врапци нешто сламе, у олуку, па се ту и настанили. Од времена на време дизао се увек јасни цагор врапчијих гласова. Тај врапчији пар по вас дан се у олуку кавжио и свађао. По кад кад облете ласте око њих, развађају их и растерају. У близини своје домаће тишине нису трпеле овај цигански свет, који им руши домаће спокојство.

Ластина женка није неколико дана напуштала своје гнездо; постала је мати петоро голуждравих тичића са танким, протегљастим вратићима, на којима су, готово несразмерно, велике главице биле. Час по долети мужјак, а они с писком извију изнад гнезда црне главице, рашире кљуниће са жутом порубом око усана, а ласта им утури кљун у расклоњено грло и спусти ухваћену бубицу. Докле их је мужјак хранио, дотле је женка одлетала и враћала се својим тићима са обилном храном.

И тако су мужјак и женка наизменце одлетале и долетале својим гладним тичићима.

Једног дана чу се несносан цагор у олуку. Показвили се накосни врапци, наострешили пера, растресају крилима, и са извијеним вратовима налећу једно на друго, нападајући се то кљуном то крилима а почупана перца одлећу на све стране. Цвркут и писка њихова продирала је у ухо несносно. Ласте цвркућу у гнезду, извију главице, па тек погледају, како се оно двоје усрдно черупају. За час застадоше, приуше у ваздух и узлетајући дохватише се крилима, пришише се једно уз друго и сташе се још бешње кључати, али ни једно

не уступа. Опет падоше на кров, накострешени раширише крила и крупнији врабац поче кључати у леђа и у главу врабицу, а она одоздо удараше га кљуном у прса, да се од почућаних пера, што се око њих разлетаху, једва и видеше ове убојице; ал за то им гласови љуто параху уни слушалаца. Кад видеше ласте да се овај двобој у комшилuku не ће скоро свршити, налетеше сложено на кавгаије па их с крова растераше а за тим обоје одлетеше некуда.

Не потраја дуго, а један од растераних убојица долете у олук па, отуда погледавши свуда око себе и над собом, слете на ластино гнездо. Тичићи извише голуждраве вратиће изнад гнезда и свих пет главица расклони на широко кљунове и зашишта. Врабац поче да скакуће по ивици гнезда и да растреса крилима, а једно од тичића, које се највише издигло, дође му под крила, он замахну њима и тиче испаде доле на траву. Све се ово у часу десило. Врабац одлете на олук, погледа озго на пало тиче, зацвркута и одлете с крова. Ко зна, можда је он и смерао тако, да се освети својим мирољубивим комшијама.

Докле се ово дешавало, под мојим прозорима играла је Светлана, моја мала синовица, двогодишње дете. Уживала је да чука зелену траву, па да је посипа по голим пунчким ножицама. Кад тиче пиштећи паде, она се трже и замисљено погледа у новог госта. Тога часа долетела је ласта, па кад примети само четири главе, поче тако необично и јасно цвркутати, како је, до тога часа, никада не чух. Рашири крила, пови реп и нагнувши се на гнездо, загнуриваше главу, то амо то тамо, међу своје тичиће, а ови извили вратиће па пиште ли пиште. Кад се довољно уверила, да јој нема једног тичета, зашишта и она, па онда облете узнемирено око гнезда и слете под прозор, одакле јој долазаше писка малог тичета.

Сирота ласта била је очевидно узнемирена. Журно облете око малог тичета, па онда слете и стаде. Рашири крила до земље, полеже и дотаче га кљуном, као кад би хтела да га подигне; одскакута неколико пута око њега, па онда опет одлете на гнездо и јасно цвркуташе, час онима у гнезду а час гледајући доле. Сад опет слете палом тичету, које је једнако пиштало. Сирота мати очајно је махала и лепришала крилима око њега, али га не мога по-

дићи. Светлана се охрабри и поче бауљати тичету. Кад му се приближи, седе према њему, мету један прстић на уста, гледајући у тиче, па онда пружи прстић њему и рече: „Мама, бй, бй!“ Тако њојзи увек кажемо, кад хоћемо да је одучимо од какове непослушности. Кад то рече, пружи руком за тиче. Али још га и не дотаче, а ласта као стрела слете и цвркућући поче облетати око ње. Она се, преплашена од изненадног лета ластина, трже и седе. Али та забуна не потраја за дуго; она се окуражи, пружи ручицу и дохвати тиче. Тиче зашишта у њеним рукама а ласта се залете на њу. Она пружи другу ручицу, да се одбрани од ненадне напасти, али ласта, забрављајући сваки страх, тако се унесе, облећући, лицу детињем, да га криоцима неколико пута по образу и носићу удари. Збуњено брзим ударцима очајне тичице, која је и свој живот прегорела, само да тиче спасе, испусти младунца у траву, и дигнувши ручицу носу бризну у плач; а ласта, опазивши у трави своје тиче, облете га опет и одлете на гнездо, па је отуда, разастрим крилима и нагнута, као да ће сада слетети, једнако гледала у пало тиче и узнемирено цвркутала. То ме започе јако забављати. Изађох, узех тиче и моју малу синовицу да их у собу унесем. Светлана је једнако плакала и кроз јецање претрла тичету „Мама, бй, бй!“

Међу тим, ласта је за часак била мирна и извивши главу мотрила на сваки покрет мој и детињ. А како угледа, да сам узео тиче, слете понова и цвркућући облеташе око мене то више то мање. Долетала ми је тако близу, да сам је могао руком домати. Рених, да терам до краја, те да видим до кога степена може да допру нежни осећаји срца мајчина.

Неколико пута ударала је крилима на затворена врата, цвркућући и пиштећи. Одједном се утиша, одлете гнезду, а за тим у зрак. Прође пола сахата а ње нема.

— Уклонила се испред судбине! — помислих и спремах се да пошнем тиче у гнездо, кад зачух да ми неко на прозоре куца. То је била ласта. Ухватила се ножицама за первазе, што се међу окнима као оквир пружају, па кљуца кљуном и крилима у прозор луца, цвркућући једнако. За њом долете и мужјак, али он брзо залепрша с перваза и поче налетати на јасна окна, као да би их желео разбити.

И ако ме је било жао сироте мајке, ипак сам хтео да видим, до колике храбрости може доћи безазлена тичица, гоњена материнском љубављу. А то ме начини тираном срца њезина. Отворим прозор и пружим длан, са кога тиче ништаше. Кад ласта угледа да је прозор отворен, улете као махнита у собу и поче пискати, облећући час више час ниже. Један пут је тако близу била, да је крилима дотакла тиче, те да не склопих длан, пало би доле. И друга ласта налетала је и облетала око мене, само не тако бесно, по чему сам и познао да је оно мати а ово отац. Обоје цвркутаху брзо и живахно. Па као да се нешто договорише, одлете мужјак гнезду и одонуда својим цвркутом потпомагаше ласту. Али то не беше све.

Кад је видела женка да јој не пуштам тиче, као да прегоре све; облете око мене цвркућући и слете ми на руку, па се, са очевидним самопрегоревањем свога живота, предаде судбини. Она полеже и сва се наднесе над тиче, по коме је положила расклопљена криоца своја. Ја је приклопих шаком. Сиротица! Тако јој је силно, под криоцима, куцало, да помислих: сад ће препући то малено срдашце, у коме је смештена тако велика и силна љубав мајчина. Предала ми се потпуно; хтела је да подели сваку судбину са својим заробљеним чедом. Ради патника заборавила је на осталу дечицу. Права хришћанка, која оставља цело стадо, само да поврати изгубљену овчицу! Та остали су тићи у гнезду; за њих ће се и отац побринути; али ко ће са овим мучеником умрети, ако не срце мајчино?!

„Не ћу те мучити више, сирота тичице!“ помислих, па је упустих кроз прозор. Али ласта упорно облеташе око прозора, а с њоме и мужјак. Она није могла олако да напусти чедо, које у ропству страда.

Ја се попех гнезду, оставих тиче међу остале и сиђох. Обе ласте слетеше гнезду, зацвркутахе весело, почеше кљуном да љубе повраћено тиче, па за тим брзо одлетеше и вратише се носећи нахванану храну из богатог крила природе, да га нахране.

Почело се смркавати. Последње руменило сунца на заласку трнуло је у тамним власима запада; пун, као лице пуначког детета, месец расипао је бледу светлост и обасјавао на далеко, остављајући, у полутами, густо зеленило

шумско, које, обухваћено мраком, тајанствено шуми и маше лиснатом главом, као да зове себи.

Седео сам на авлији и уживао ово пролетње вече. Тамно зеленило, испод куће, бујно се раширивало и покривало густом шумом доњи део врта, у чијем се дну као међа подиже дуги ред витих јабланова, те својом лиснатом густином заклањају у даљини широко Дунаво, чији шум допире до мога слуха у тихој ноћи. Неки благ мирис као да је натошио пролетње вече. Чинило ми се да она ласта и сада облеће, али ње не беше више; одавна је она са својим мужјаком у гнезду, обоје су раширили криоца и тако загрљени приклопили тичиће, да им у росној пролетњој ноћи не озебу. Мало час је свој живот дала за изгубљеним тичетом а сада даје свима тичићима топлину срца свога.

Од тога дана толико сам се сријатељно са мојом ластом, да ми и не изгледаше друкче него као члан моје родбине. Да нема оног гнезданцета над прозором, чинила би ми се кућа недовршена. И баш тако је! То је гнездо морало доћи ту, иначе би све тако суморно било!

* * *

Дани за данима прођоше а с њима и пролеће. Његов румени осмејак угасио се заједно са жеравицом зажаренога лета. Настаде јесен. Природа је личила на бујну лепотицу, која пламти најраскошнијом зрелином дражи, али на којој се већ види зачетак свелости. Занета својом лепотом она хоће још једном да запесе. Раздева се! Део по део китњастог руха свлачи са себе, обнажује бујна недра, луна слаткога сока, показује дивна плећа, која нас у безумље доводе. Али, чим и последњи остатак некада китњасте одеће са себе свуче и легне у ложницу, очекујући бујно миловање младога женика, закашљаће јој на прагу ложнице седа старост, покриће је снежним покровом; а место нежног љубавног миловања зазвиздаће ледени северац укошну песму.

Ласте се сиремају на далеки пут, а с њима и моја ластавица. Нешто ми се стужило, кад сам посматрао ону журбу и узнемирено одлетање и долетање у гнездо. Зар већ? помислих и винух се мислима у топлије, незване крајеве, под незнани кров пријатеља, где моја ласта зиму проводи. „Чувај ми је!“ прошаптах незнаома пријатељу, затворих прозоре, па се

насмејах самоме себи, кад помислих, до какве
www.мел.нежности ова ластва доведе.

Рано, у зору, пробудило ме изненадно ку-
цање на моме прозору. Устадох да видим ко
је. На первазу окна обадве ласте закуцаше
неколико пута кљуновима и крилима.

„Цви! цви!“ зацвркуташе и одлетеше.

— С Богом, пријатељи! Сретан пут! рекох,
иа сам код отвореног прозора гледао како се
придружиле густим јатима, која са свију стра-

вима сада је оно прави мртац, из кога је
душа излетела. Ко ће га оживети?

Моје мале ластавице! Ви сте излетеле из
разоренога гнезда, а моје јоште стоји. Али ја
нисам више у њему! Тамо је тако суморно,
јер је као и из нашега гнезда излетела једна
ластавица, душа моје добре мајке, мајке, која
је свој живот поклонила нези своје деце, као
и ти, мајко ластавице. И она је по мало отки-
дала од свога здравља, свога живота нас ради,

Тодор Радичевић.

на, као облачни долетаху, спремна за далеки пут.
Нису хтеле отићи а да ми се не јаве.

* * *

Има две године од тога времена. Последњег
пута ласте нису дошле. Њихово гнездо, из кога
јесенас излетеше, остало је пусто: под ударцима
киши и ветрова оно се разорило. Изгледа тако
жалосно! Пусто и изрешетано кишом и ветро-

на је нас ради отишла на други свет, а могла
је дуже живети, да беше слична оној мајци,
која на Кале-мегдану разбија тугу за синовљим
гробом у најивим причицама два младића.

Ласто! Ти ниси човек, ти си животињца
„ниже“ врете па ми кажи, да ли и међу вама
имаде такових матера, које су cadre да ову
најузвишенију врлину природе: *једину, исти-*
ниту и вечиту љубав тако олако прегоре?

Драгутин Ј. Илић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРERAДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Мансимовић.*

ДРУГИ ДЕО.

II.

Четири дана је блудела по ширакју попора и чекала у павиљону, али Марк не долажаше.

— Постарај се, да се више не састанемо! рекао је при поласку.

— Зар се не бисмо могли ми сложити? одговорила му је она.

И он не хтеде уважити ову надежду ни чути овај позив срца.

Рајскога није више избегавала. У залуд је назно на њу; није могао ништа опазити. Није више писала а ни примала никаква тајанствена писма; с њим је поступала пријазно и отворено, само што би више пута била замисљена па и тужна.

Чешће него пре би је затекао у црквици где се моли Богу. Није се ни најмање крила. Један пут је чак прихватила његов предлог да је ирати у сеоску цркву, која се налазила горе на брегу. Тамо се и за време службе и после ње, дуго, на коленима и с погнутом главом молила Богу. Он је стојао мирно за њом и није се ни помакнуо, бојећи се, да је не прекине у молитви, него је само посматрао иза стуба. За тим, кад је свршила, дода јој ћутке сунцобран и мантилу, а она и не погледавши га наслови се на његово раме и пође кући не говорећи ни речи. Кад су дошли кући, она му стисну руку и упути се у своју собу. Међу тим је Рајски ишао мучен сумњама, подносећи муке и за себе и за њу. Она није дотле ни слутила, какве муке он трпи, није слутила, како га је силна љубав према њој обузела — као човека према жени, и уметника према идејалу.

Неколико дана после тога, пред вечер, затекне је у црквици. Она беше мирна, лице јој изражаваше резигнацију. Рајски одмах беше готов да опет поверује својој давнашњој машти о њеној љубави према њему. Она му пријазно пружи руку и рече, да јој је врло драго, што је он баш у онај пар ту, кад јој је срце мирно. У опште, од кад се растала с Марком, трудила се да буде мирнија, долазила је сваки дан на ручак, и разговарала се са свима. Татјана се чинила, да ни-

шта не види, није више пазила на њу као пре нити погледала испод очију.

— Вјера, опрости ми ово, што ћу ти рећи... започе Рајски затекући.

— Све опраштам, браца, говорите само! одговори му она благо.

— Ти не можеш ни замислити, како ми је мило, што си се умирила. Гледај само, како ти лице сија миром и спокојством. Где си га нашао? Тамо? питао ју је, показујући на црквицу.

— А где бих га и могла наћи?

— Мени се чини, да не одлазиш више онамо доле? настави он, показујући руком према попуру.

— Не ћу нићи више, рече она тихо.

— Хвала Богу! — А куда ћеш сад? Кући? Дај ми руку, да те отпратим.

Он је ухвати под руку и поведе је етазом, преко ливаде.

— Ти се бориш, Вјера, бориш се очајно, то ми не можеш сакрити! пришапну јој он.

Она је ишла са погнутом главом. То ћутање му улеваше надежду, да ће му Вјера рећи све, што јој је на срцу.

— Кад једном савладаш ту мучну и опасну егзистенцију...

Он застаде очекујући, да ће она његове речи потврдити отвореним признањем.

— Шта ће бити тада, браца? зашта га она сетно.

— Изићи ћеш из борбе са огромним искуством, окаљена против свију других бура и непогода...

— Куда и на што ћу изићи?

— На лепши живот, који те чека...

— Какав лепши живот?

— Живот, пун трезвене, дубоке, разумне и праве среће, која ће да се протегне на цео живот...

— Ја срећу друкчије и не разумем... рече она замисљено и застави спуети главу на његово раме, као да се уморила. Он јој погледа у очи и опази, да су пуне суза. Био је уверен, да је погодио прави узрок њене жалости.

— Ти плачеш, Вјера, друже мој! рече са саучешћем.

У тај пар одјекну из попора метак из пушке.

И Вјера и Рајски задрхташе. Она чисто улашено подиже главу горе и слушаше као окамељена. Очи јој беху широко отворене и укочене. У њима се још светлиле сузе. За тим снажно петрже од њега руку и појури к понору. Рајски пође за њом. Она на пола пута застаде, метну руку на срце и приелушкиваше даље.

— Још пре пет минута била си чврста и одлучна, Вјера! рече јој он блед и исто тако узбуђен као и она.

Вјера га погледа махијално и не слушајући га, за тим начини још један корак према понору па се опет окрепу натраг и лагано се упути према цркви.

— Да, да, шапутала је она, не ћу ни. За што ме зове? Зар је за ово неколико дана напетуио преврат код њега?... Не, то не може бити, да он...

На прагу црквице спусти се на колена, покри лице рукама и остаде непомиљна. Рајски тихо стаде иза ње.

— Не иди, Вјера! дошаћу јој.

Она задрхта, и непрестано гледаше на икону. Очи јој гледаху замишљено и без страсти. У њима се не могоше видети ни призивања, ни надежде, ни поуздања. Она се у страху усправи и устаде. Изгледаше, као да и не види Рајског. Одјекну и други метак. Вјера нагло потрчи преко ливаде према понору.

— Ако се враћа? Ако је моја истина победила? размишљала је она, журећи се. Иначе за што би ме звао?

— Вјера, Вјера! викао је Рајски у страху, пружајући руке и задржавајући је.

Она се отимаше од њега и не гледајући га, па онда протрчи алејом, која вођаше у понор.

Вечера беше већ на столу, кад се Вјера вратила. Била је туробна и намргођена. Занека чашу млека поније жедно и не рече никоме ни речи.

— Што си тако намрштена, Вјерице? Да ниси болесна? зашта је Татјана сухо.

— Боле ме нешто зуби, рече нехатно Вјера.
— Проћи ће то брзо.

Устајући од стола, пристуни Татјани, пољуби је у руку и изиде напоље. Прође кроз врт и воћњак па заогрнувши се у своју мантилу седе на клупу близу понора, где је врло радо седела. Рајски иђаше за њом и из далека јој се јави кашљањем да долази, за тим јој пристуни.

— Хоћу да мало поседим с тобом, Вјера! рече јој. Је ли дозвољено?

Она се ћутећи одмакну и начини му места.

— Ти си врло ожалостиљена, нешто те тишти!

— Боле ме зуби.

— Махни се тога — ти си сва болесна!

Реци ми, шта те мучи; подели своју тугу са мном!

— За што? Ја сам кадра сама сносити.

Он уздахну.

— Ти љубиш несрећно... кога? прошапта он.

— Опет, кога! Па вас, Боже мој! рече нестрпљиво.

— На што то накосно ишмевање? Чим сам ја то заслужио?

— Какво ишмевање! мени није до ишмевања! рече она скоро у очајању, устаде са клуне и ходаше горе доле по алеји.

Рајски остаде на клупи.

— А ја се још увек надах! па још и сад се надам! ја безумница! Боже мој! размишљала је кршећи руке. Покушаћу, да утекнем одавде на недељу, две дана, да се избавим ове врућице и да неко време одахнем! Малаксала сам већ!

Она застаде пред Рајским.

— Браца, рече му, ја ћу сутра отпутовати преко Волге, где ћу остати, можда, мало дуже него обично.

— Само још то треба! рече Рајски мрачно.

— Нисам се опростила са бабушком, настави она, не обраћајући пажње на његове речи. Реците јој ви, јер ја ћу се кренути врло рано.

Он ћуташе поражен.

— Сад ћу и ја отићи! рече гласно.

— Немојте још, причекајте док се ја мало не умирим.

После кратког ћутања настави.

— Ја ћу вам, може бити, све рећи... и онда ћемо се растати друкчије, лепше, него што се растаје брат са сестром, али сад још не могу... У осталом... не, идите! рече брзо за тим. Да! учините ми још ту љубав и реците Прохору да спреми кола за пет сати у јутру, а Марину пошаљите к мени. За случај, ако бисте ви отишли пре но што се ја вратим, рече замишљено, скоро тужно, да се опростимо сад! Опростите ми моје чудновато понашање, рече уздахнувши, и примите овај пољубац од сестре...

Она му обухвати ругама главу, пољуби га у чело и нагло се удали.

— Хвала вам! рече још, окренувши се по-

www.istorija.rs
УНИВЕРЗИТЕТ СКА БИБЛИОТЕКА
невеколико корака; ја сад нисам у стању до-казати вам, како сам вам захвална на вашем пријатељству и на овом милим кутућу, који сте ми поклонили. С Богом и опростите!

Он беше пренеражен.

— Вјера! викну он, журећи се, да је стигне.

Она застаде.

— Допусти мени да останем овде, док си ти тамо преко. Ми се не ћемо састајати, на ти не ћу ни досађивати! А ја ћу знати, где си ти, па ћу чекати, док се не умирим, па да ми се исповедиш, као што си обећала мало час... Ти

не ћеш бити далеко, моћи ћемо се и дош-сивати.

Све то беше изговорио брзо и непрекидано, заплећући језиком, као да се бојао да ће је онај час нестати и пронасти за навек.

Он беше пружио молећи руку према њојзи, лице му је све горело од узбуђења а она је у тај мах уздахнувши помислила: Што *он* не збо-ри тако?

— Е на добро! рече она. — Тек ћу прек-сутра отићи. Лаку ноћ!

Он јој вакрено пољуби руку те се растадоше.

(Наставиће се).

ТОДОР РАДИЧЕВИЋ.

(1801. † 1864.)

У „Јавору“ год. 1883. бр. 31. имају о поријеклу Бранка Радичевића подаци, који поте-коше од г. Риста Михајловића,¹ рођака Бранкова по матери, те дослије већ сви знамо да је Бран-кова мати Ружа из куће Михајловића у Вуко-вару; Михајловићи су опет старином из Старе Србије, из Скопља. Писац —к—, који је изнио поменуте податке, казује на завршетку овако: „С очеве стране дакле не зна се за бранково порекло, нити има потомства. Та лоза Радиче-вића биће да је са свим угинула.“ На то се у 47. бр. „Јавора“ исте године јавио г. Филип Радичевић са Цетиња, и трудно се да нам пре-ма подацима из билежака и казивања покојног Ника Радичевића, честита иначе грађанина Ко-торског, и по оцу покаже Бранково поријекло. Исти Ник Радичевић старином је био из Зете; како је године 1852. ходећи у Беч нашао тамо својега синовца Бранка, како га овај „на прво познанство стрицем називаше“. По томе би да-кле и Бранко био по оцу старином из Црне го-ре. Одатле даље дознајемо да се прадјед Ника Радичевића звао Петар, и како се из Зете пре-селио у Боку Которску, уклањајући се силном зулуму турском. Петар Радичевић убивши два зулумћара Подгоричка утече преко Црмнице у Будву, гдје се насели као пушкар, и изроди двоје дјецe: Андрију, дједа Ника Радичевића, и Алексеу, дједа Бранкова; како је за тијем дјед Бранков Алексеа пошао био прво у Шибеник, за тијем за својим пушкарским занатом у Сарајево, па у Травник, и онда као трговац прешао у Славонију, па најпослије у Новом Саду 27. де-

¹ Кр. јавни билежник у Вуковару.

кембра 1801. г.² родио Тодора, оца Бранкова и Стевана, који је био за прве владе кнеза Ми-хаила министар у Србији.

О поријеклу Бранкова оца било је за тијем (год. 1884.) говора у „Србском Народу“ па тако исто и у „Српском Колу“, колико се сјећамо, и по-датке је изнио много сигурније по што су ови најпријед г. Љуб. Суботић, тадашњи парох Бо-љевачки. Г. Суботић је јасно показао да је Бран-ко по дједу родом из Бољеваца³ у Сријему, па тако је без сваке сумње, јер и данас је, хва-ла Богу, живих свједока, који то добро знају. Бранков је дјед дакле био Бољевчанин, а откуд су се Радичевићи доселили у Бољевце није мо-гуће утврдити, по сумњиво је чак и то да ли у ошће ови Радичевићи имају какве везе са ошћем у Приморју и у Црној гори. Ови Боље-вачки Радичевићи по свој прилици су старином из Србије.

У „Јавору“ г. 1887. бр. 42. напишао је сам г. Ристо Михајловић „Црте из живота Бранка Радичевића“. Између осталог осврће се г. Ри-сто и на Цетињске вијести о Бранкову порије-клу по оцу, и сумња о њима. Али најглавније је у свем том, што се овдје казује о Стевану Ра-дичевићу, бившем министру српском, који би по г. Ф. Радичевићу имао бити рођени стриц Бран-

² Дан и година је иста, како је сам Тодор ста-вља у кратком животопису Бранкову уз Бранкову III. књигу пјесама, г. 1862.

³ На Сави, нешто испод Обреновца у Србији, идући Земуцу.

гов. ⁴ Пети Стеван Радичевић живио је у Бечу у вријеме, кад су се тамо бавили и г. Ристо и Бранко, па и ако су га обојица врло добро познавали, ипак нити је чуо од Бранка ни од његова оца да им је то рођак; напротив сматрао га је Бранко са свијем туђим човјеком, никад се није састајао с њим нити га је икада помињао као рођака. У „Бранику“ год. 1887. штампана је изјава г. Милана Стајчића из Купинова, у којој се доказује да је поријекло Бранкова оца по мушкој лози из Бољеваца а по женској из Купинова,⁵ што је г. Риста неопишано обрадовало, јер је већ прије тога дозволио да поријекло Бранкову оцу ваља тражити у бившој Петроварадинској пуковнији; „и држим“ — вели г. Риста Михајловић — „да смо тек поводом ове изјаве гледе порекла оца Бранковог на прави пут ишли.“ Тако је и никако друкчије, јер, како рекосмо, и данас је живих свједока, који то добро знају.

Слику Бранкова оца уступио нам је драговољно г. Максим Рајић, поручник у миру, у Митровици, да је изнесемо у „Стражилову“. Бранко на Стражилову а отац му у „Стражилову“, *meminisse iuvabit*. Уснеме податке, до којих свакако може доћи у г. Рајића, употребио је већ у своје вријеме г. Љуб. Суботић, по свој прилици обилатије но што ми то данас чинимо, јер тада ваљало је доказивати насупрот оним вијестима са Цетиња, а данас се ствар сматра доказаном. (Истор. Глас XIII, стр. 33.)

Г. М. Рајић рођак је Бранкову оцу по својој покојној жени Ангелини, која надале тетка Тодору Радичевићу. Слику је добио, кад су га једном обоје походили у Темшвару.

Дјед Бранков Стеван родио се у Бољевцима; био је најприје компанијски писар у Купинову, па за тимем „тридесетник“ код царине у Кленку,⁶ гдје се — по г. Рајићу — родио и Бранков отац. Ово потврђује и запис, на једној књизи Тодоровој, у нашој гимназијској књижици: „Dieses Buch gehört dem Theodor Radicevich v. Klenak gebührtig.“ (види „Стражилово“ о. г. бр. 1., Књижевне биљешке). Са овим не знам како да изједначимо оно, што Тодор сам о себи вели (Пјесме Бранкове III, 1862., у животопису Бранкову): „Оцу је његовом име Тодор, рођен у Новом Саду 27-а Децембра 1801 године“... Одатле бисмо могли још једино то извући да је Стеван из Кленка отишао — може бити — у Нови Сад, и то њекако у брзо око

⁴ Тако први пут у предговору к VI издању Бранкових пјесама (Глас XIII, 33.) па послје и у других (в. VII, изд. стр. X.), што је може бити и помело г. Ф. Радичевића.

⁵ У Српјему на Сави, стари деснотски Купиник, на 1½ сахата возње од Бољеваца идући уза Саву.

⁶ У Српјему на Сави, пријекло од Шанца у Србији, а на једно четири сахата возње од Бољеваца.

рођења Тодорова. Из Н. Сада досио је опет за својом службом у Брод; јер по биљешкама у „Јавору“ 1882. бр. 45.⁷ дознајемо да је Бранков дјед (којему је овдје име Лазар?!⁸) био око двадесетих година о. в. у Броду као контролор код „армиције“. Ту је и Тодор по жељи очевој ушао у иети „уред“, почетка бесплатно само да се вједба; ту га је и оженио дјевојком Ружицом из Вуковара. Даље што знадемо из живота Тодорова, узимамо од г. Риста Михајловића. Дјед Бранков по матери Јанко Михајловић забиљежио је у свој дневник⁹ главније што се тиче Руже, матери Бранкове, па према томе и Бранкова оца. Ружа се родила 4. фебр. 1802., венчала се са Тодором 11. маја 1822. и одведена је у Брод. Г. 1828. 25. априла одселили су се из Брода и 3. маја дошли у Земун. Г. 1830. 30. марта отишли из Земуна и 3. априла дошао Тодор као супститут „тридесетнице“ у Ст. Молдаву, одакле су се вратили опет у Земун 11. авг. 1831. У Земуну је 14. марта 1833. послје подне у два сахата умрла мати Бранкова. Тодор је имао троје дјеце: нашега Бранка (рођ. 15. марта 1824. пред св. Алексија, у Броду, † 18. (30.) јуна 1853. у Бечу), Стевана (1825. † 1845.), којему је Бранко испјевао познату пјесму-тугованку, диван спомен највежњије братинске љубави, — и Амалџу (1831. † 1832.). Овдје престају те биљешке. Из Земуна је по свој прилици отишао Тодор за својом службом управо у Темшвар, гдје је до смрти остао. Умрло је 2. маја 1864. као „контролор царине у пензији“, како се сам потписао у предговору издајући Бранкове пјесме III, 1861—62. Из тога се предговора види и то да је 1861. г. дошао у пензију. Тестамент је учинио још г. 1863. 15. септембра. По пријемису, који нам је такође уступио г. Рајић, оставио је Тодор карловачкој гимназији 1000 фор. у државним облигацијама;⁹ осим тога орман са књигама: 513 комада, па каже у тестаменту: „гимназији Карловачкој, *ди сам се ја и моји синови учили*“. Сјем погребних трошкова, 80 фор. да му се на гробу подигне мраморни крст, 20 фор. да се књиге отиреме у Карловце, 100 фор. „градској цркви“ Темшварској, остало све одређује „тетки Анђелици Ра-

⁷ Саопштио по приповедању госпође Невитица Теодосије Марковић парох.“

⁸ Који се чува у породици Михајловића.

⁹ У „Јавору“ 1883. бр. 31. стр. 986. у примједби стоји да је оставио карловач. гимназији 2000 фор. (по томе и Глас XIII, стр. 52. у примједби), и да се његов лик чува у кураторској писарници међу ликовима осталих добротвора, што није истина те се овим исправља. У „Програму“ карловачке гимназије 1891. стр. 55. стоји сума 6450 фор.; то нам се још мање чини да је истина, јер према посмртном инвентару, који нам је такође уступио г. Рајић, није читав изгатак вносио ни половину те суме: фор. 2475.59 — 293.71.

јић, рођеној Радичевић“; јер кућа Радичевића у Бољевцима бјеше тада већ сва обамрла у мушкој лози, а у њој газдоваше адоптовани Раваило.¹⁰ Али још 11. фебр. 1864. умрије „тетка Анђелика“, па како умрије без дјете то г. Р. и ако затражи не мога ништа добити, већ наслиједише њезини даљи рођаци, мислим сестрина дјецца, у Сурчину не далеко од Бољеваца. Отуда знаде данас г. Рајић о Радичевићима одакле су и шта су, отуда у њега пријепис и теста-мента и посмртног инвентара Тодора Радичевића.

„Отац му је“ (Бранков) — казује г. Ристо Михајловић — „био благе и мирне нарави, добар и разуман човек, који је умерено живео и од оно мало плате довољно за живот имао, да никад ни од кога помоћи тражио није. Био је средњег стаса, више онизак, у педесетим годинама — после смрти Бранкове — сувољав, просед, доста слаб и у лицу румен. Облик му је опомињао на Бранка, особито крупне кости дубање. Носио се скромно обично и чисто. Био је особито милостива срца и врло поштен старац. Познато је да су Вуковарци, особито мој отац Јустин Михајловић, били највећи поборици Вукових начела,¹¹ и да је Вук у Вуковару неколико година живео. Није чудо ако су они у то коло увукли и Бранкова оца, као зета вуковарског, а то је утицало врло много и на самог Бранка.“ (Глас XIII. стр. 52.) „Шта је и колико учио“, — наставља г. Вуловић — „не зна се;¹² али је био пријатељ српске књиге и принео јој је и свој прилог. У књижевним српским листовима и у календарима од 1840 до 1852 г. има од њега неколико малих и слабих басана и причаца; а 1847 г., мало пре Бранкове прве књиге несаме, штампан је у Бечу његов превод Шилерове драме *Вилхелм Тел*. Превод је у прози,¹³ а Вуко-

ковим правописом.¹⁴ На својим списима потписивао се некад Теодор (или Тодор), а некад Божидар. У свем његову књижевном раду види се смерно знање, али и смерна и добра душа. Бринући се после ране смрти женине о својој деци, он им је био и главни васпитач.“ (Глас XIII. 52—53.)

У кратком животопису Бранкову, што га је Тодор додао на завршетку, издајући Бранкове цјесме III., сачувана је она сад већ сваком позната жеља Бранкова: да види Косово па да изради косовски епос. (стр. 183.)

Колико је Бранко цијенио и поштовао својега оца види се лијено из оде, коју му је пенјевао год. 1844. под натписом „Моје сунце.“ Некада је — вели Бранко — имао још једно сунце — матер, али тада: „На небу ми једно сунце сјаје, Дању сјаје а поћу залази, Ти си, отац, моје друго сунце, Које мени никад не залази.... Ти и братац, то је сада све, Штоно оста ерцу мом од пре, О моје срце певањем се жари, И теби мисли тим да благодари; О немож' бити немож' никад ово, Јер слабачко је врло пѣва слово. Твоја добра као сунца свет“.....

Год. 1863. у јесен ишао је Тодор у Беч и дигао Бранку онај смјерни споменик, што се сад чува у Биограду, у народном музеју. Једном приликом рекао је тада г. Ристу: „Начинио сам му споменик како сам могао, а ваљда ће се и народ наш кадгод њега сетити и учинити своје.“ („Јавор“ 1887. стр. 660.) Народ је српски доста учинио своје, колико је могао, а ономе човјеку, који је Бранка родио и после мајке му одњеговао и васпитао, који је умно схватити шта је Српству Бранко, те „се поносио што му је син песник и Вуков доглавник“ (Глас XIII. 62.), који је сјем тога и сам показао и воље и љубави и према српској књижевности и према српској школи, да ако се оввијем познатим споменом у „Стражилову“ одужимо.

цјесме милосрдне браће на крају четвртог чина, о којима мисли г. Вуловић да их је Бранко оцу превео. (Глас XIV. 8. 9.)

¹⁴ Вуковим правописом толико што су ту нови Вукови знаци, али иначе, покрај доста чистог и доброг језика према тадањим приликама и према његовој спреми. — етимологијски. Значајно му је „x“ у ген р! помин. деклинаца.

Рад. Врховац.

КОВЧЕЖИЋ.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Мала Мара. Хумористички роман Пола де Кока. Препео Мила Ђорџић. — Београд 1892. Штампарија и литографија С. Хоровица. Стр 358. — Има већ дуже вре-

мена, како су Београд поплавила дела најниже врсте у лепој књижевности. Нема готово дана а да не изађе из штампе по које овако дело. До нас овамо допре тек по где које од ових дела, па и то је доста да најдубље зажалимо овај појав, и то је доста да најштрије осудимо

оне, који не стају на пут штампању и протуривању оваких књига, — а могли би, требали би, морали би то чинити. Не ћемо износити садржај овог дела (не трошимо простор листа ни јављањем оваких дела!) — али хоћемо да проговоримо неколико речи о овом појаву. Оваким делима затупљује се у читалачке публике сваки осећај за све што је узвишено и сцо, оваким делима се убија морал, услед престојења оваких дела се много време утроши, а дела, која би заслужила да буду преведена, та чекају. Зар г. Ђорић не би учинио више добра српској књижевности, да је превео које дело René Millet-a? Да, али така дела — као што је згодно речено у 11. бр. „Стражилова“ — „остају и неопажена и неприказана“ а неопходно потребно је преводити фриволне романе „Пола де Кока“! Заста „жалостан знак наших прилика!“ Ово ало су имали на уму и оснивачи „Књижевне задруге“, када су казали, да „и сами данашњи књижевници врло често навлазе на многе сметње при издавању својих дела. Они имају да се боре с укусом читалачким, који је сад мање у њиховој власти а више у рукама оне књижевности, која као да нема другог задатка него новчацу корист својих произвођача и издавача. Преводна књижевност иде овим последњим путем.“ На хоће ли „Задруга“ доскочити овом злу? Ми мислимо: хоће, али само донекле. Она ће учинити, да дела правих књижевника продру у ширу публику, она ће, без сумње, сувише фриволну књижевност, али је не ће уништити. А то би требало. Уништити, из корена уништити ту књижевност! Али ко то да учини? Ми мислимо да је на то позвана омладина српска. Омладина српска је већ више пута показала да може извршити оно, што намерава, она се већ више пута показала свесна свог позива. Ми се надамо, да ће она и овде *хтећи* и моћи урадити оно што треба, што мора урадити зарад напретка свог, зарад напретка народног!

С.

Вид. Четири српске романсе. У Бечу. Наклада Косте Маидровића. Штампарија Фридриха Јаснера. Са. стр. 32. Цена? — Под овим натписом изашле су — нигде се не каже кад — четири баш лепе песме у веома укусу издању. Прва, с натписом „Две сестре“, спевана је још 1876. и оевана је у њој кратковека брачна срећа и јуначка смрт бањанскога војводе Максима Вачевића, пашенога пригорског кнезу Николи, што погине у херцеговачком устанку у боју на Глувој Смокви. Другој је натписе „Ускре у пећкој паћаршији“, Вид ју је спевао године 1879. а без говора је по величанственој замисли и родољубиву полету најлепша међу другима својим. Трећа, „Канџи моровлах“, јесте лепо углачан споменик натписом јунаку, јунаку не само цврсте мишице него и светла српског карактера. У четвртој, којој је натписе „На вилином извору“, живим је бојама насликао Вид „зелени вилостан“, камо је несташни онак „кроз планине и јазбине, густе шуме и урвине“ одмаио сироту жену, која се све ди воте и красоте ратосиља, ако је таквој „срећи“ учена — дете вено. Све четири „српске романсе“ Видове доказују и дар и образованост свога песника а осим самога предмета препоручује их и врло допаљиви облик руха, у које су оденуте. Не мислим ту сам језик, који на неким местима попрлично рамље, него лаки кратки стих у строфама по четири реда а нарочито већином звоник слик, што се, мењајући ехеме (час *аабб*, час *абаб*, час *абба*), оспурао од монотоније те годи узу. Поједине грешке

језичке (н. пр. instr. plur. консеквентно „лакит крили“ стр. 11. и 28.; dat. sing. masc. вишњам, стр. 14.) и по који — највише ако их је пет шест — неспретнији стих навлаш не ћу да истичем, јер се то све губи испред очигледних лепота, са којих те „Четири српске романсе“ морају омилетити читаоцу.

Г.

А. Петефи. Апостол. Мађарски спевао — — Српски препевао Александар Марић. Мостар, издање књижаре Владимира М. Радовића 1892. Са. стр. 107. — Петефијин „Апостол“, којег Ал. Марић, некоко пресамовесно, назива *најлепшим* спевом генијалнога Мађара, преведен је на наш језик још пре шест година. Превео га је Благоје Бранчић и саопштио свој превод у „Стражилову“ год 1886. (бр. 1—15.) Г. 1888. изашла су у „Јавору“ од тога спева четири прва одека (I. бр. 26. II. бр. 32. III. бр. 35. и IV. бр. 41.) у српском преводу а под превод је овде потписан Бране С. Шајкашки. Та прва четири одека оштампана су овамо у ову књигу, заједно са свим својим језичким и иним грешкама, па су додани и осталих песнаест одека те је тако сав спев изашао у књизи, а што се Бране С. Шајкашки — сада Ал. Марић — одлучио, „да јавности преда овај рад“, има се захваалити — признаје скромно Ал. Марић — молби његова имењака и пријатеља Алексе Р. Шантића. Ал. Марић у маленом свом предговору уз издање превода моли читаоце, „да спев овај прочитају оном пажњом и љубављу, којом сам га ја пресадио у наш сиромашни српски перивој књижевни“, а то, да је тај спев већ преведен, и то — признаће ваљда Ал. Марић — врло лепо и вешто преведен, не налази за потребно споменути. Но ја, приказујући овај „рад“ Ал. Марића не могу то да прећутим него морам изреком напоменути, да симпатију српске читалачке публике ово „само дело“ — и ако баш није, као што Ал. Марић хоће: „најлепши спев најгенијалнијег и најомиљенијег песника мађарског“ — и „велики песник његов“ заслужује не само у Марићеву, него и — мал те не много пре по заслуги — у Бранчићеву преводу. Мени је бар Бранчићев превод у сваком погледу претежнији, куд и камо вернији и српскији, па ма да у њега тужбалица матери над мртвим синком у XV. одеку није узета онако по црногорски. И „преневавање“ има своје границе. То је Ал. Марић лепо могао научити од Змаја, који, мимогред буди речено, нигде, као овде Ал. Марић, сам за себе не каже, да је спев *препевао*, него чека, да то други за њ кажу, а сам се задовољава и тим, да је *превео*. У осталом превод Ал. Марића није баш са свим лош, даје се читати, али тек, тек — не видимо оне бујности, онога силнога духа Петефијана.

Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— „Јавор“ је донео у 18. броју беленку о књизи К. А. Шапкарева: „Сборникъ отъ български народни умотворения.“ Том приликом ударио је на Србе, што не раде за Македонију готово ништа. Ту белешку прештампаво је „Виџа“ (у броју 21.) изоставивши рефлексije „Јаворове“. Сад наједанпут прештампаво „Јавор“ своју белешку из „Виџа“ о „Сборникъ“-у Шапкарева, и — пропраћа је рефлексijaма са свим противним онима, којима је *ту исту* белешку први пут пропраћено! Q. e. d!

— На податке о животу немачкога песника а Србина Стевана Милова, које је по „Јавору“ од године 1878. у

2. броју нашег листа све године изнео П. Адамов, послао нам је г. Сава Давидовац, умривљен обрштар у Земуну, неке исправке и допуне. Г. Давидовац лично познаје Милова а по суррузи својој у сродству је с њим те имамо разлога бити уверени, да су му исправке и допуне поуздане. Пре свега вели, да не стоји, да је Милова мата, као родом Паусова, била католичке вере. Њена је мата била Сркиња из славне старе породице Монастерлија, те су женска деца Паусова биле Сркиње и у материној вери одиговане. Истина да се у Паусовој кући, где је било и синова, говорило немачки, но госпоња Марија Миленковића није се никад осећала као Пемца и увек је ишла само у српску цркву. — И што се тиче порекла Милова, тврди г. Давидовац да није све тако, као што је изнео П. Адамов. Г. Давидовац вели, да је било овако: Прадеда песника прешао је из Ужица — ту им је била постојбина — у Банат са четир сина још пре турско-немачкога рата од 1787—1792. Један од та четир брата имао је сина Живка а то је деда песника Милова а отац обрштара Стеве Миленковића. Живко је пећ године 1791. био капетан у Ковину, а као капетан је и погинуо у Италији. Син му Степа родио се у Ковину око 1786. Други један стриц капетана Живка имао је сина Стојана, који је био врло ангажован у устанку под Кара-Ђорђеом и после под Милошем Обреновићем, јер је као цмућан трговац у Панчеву чинио велике услуге устаницима. Г. Давидовац жали — а и заиста је штета — што није склопио силна плема Кара-Ђорђа и Милоша Обреновића, кад их је године 1852. имао у рукама. Но није, вели, могао ни помислити, да ће Стојанови синови, као цмућни и образовани људи, те споменике сматрати као ствар без икакве вредности те њима потпаљивати пећ. Исти Стојан постао је године 1819. спахија, пошто је у Банату близу Лугоша купио село Жабар и племетво за 90.000 фор. т. зв. шајна. Још напомиње г. Давидовац, да никако Милова мата није крива, што се Милово после васпитао са свим у немачком духу. Криве су, вели, оне прилике, које су и многе друге наше синове одагнале у туђе стадо.

— У прилогу уз 14. број „Босанске Виле“ јавља Стево Калуђерчић, српски учитељ у Сарајеву, да се он примио да за годину 1893. уреди календар „Нови Требевић“.

— У „Просветном гласнику“ (свеска 4. Април) изашла је критика П. С. Срећковића на „Историју срп. народа“ од Љ. Ковачевића и Љ. Јовановића (Друго време 1168. до 1371.) Срећковић се о књизи наравно неповољно изражава и наводи у њој многе „погрешке“.

— У истој свесци „Просветног гласника“ довршен је реферат Гргура М. Јакшића о делима: „Облици својине у нашој историји ср. века“, од Влад. Рибникара; и „Биографија и државничка радња Вука Бранковића и Милоша Обилића“, од Ж. М. Романовића. Референт се о обема књигама врло неповољно изражава.

САДРЖАЈ: Песничтво: Косру. Нови свијет у старом Розанеку. Мати. Вјерина љубав. — Књижевност: Тодор Радичевић. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белетнике. Просветни гласник.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 п. за по год., 1 ф. 25 п. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.

Издаје књижара Луке Јоцића.

— „Босанска Вила“ (бр. 14.) јавља, да је срп. кр. академија на предлог Ст. Новаковића решила, да покрене *етиографски зборник*, у којем ће доносити умотворине народне из свих крајева српских.

— Исти лист јавља, да је на седници одсека за друштвене науке 20. марта прочитао Новаковић свој прилог: Хаџи калфа пди Татиб ефеендија, турски географ XVII. века, о балканском полуострву. Прилог ће бити штампан у „Споменику“.

— У 21. бр. „Јавора“ завршен је чланак Јована Храниловића: Правац савремене приповетке и Симо Матавуљ.

— У 22. бр. „Виена“ почео је излазити чланак Н. Андрића: „Преводна beletristika u Srbia od god. 1777—1847.“

— Београдски листови јављају, да је изашао из штампане **Српски рјечник Вука Караџића**, уредио га Јован Бонковић. Прва свеска: А — З. Цена 5 дин.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

— Кажу, да је хрватски пеки родољуб, који не ће да му се зна име, у кипара Рендића наручио велик споменик песнику Петру Прерадовићу. Загреб ће добити тај споменик.

— Чешки песник Јарослав Врхлицки добио је диплому, којом га чешко свенаучинство именује почасним доктором философије; и то због заслуга му за чешку књижевност. Врхлицки је други доктор философије хонориса на чешком свенаучинству. Први је такав доктор онде музичар Антоније Дворжак.

— Чувени виолиниста Франтинек Ондричек, који је зимус давао концерт и овде у Новом Саду, именован је почасним чланом краљевске музичке академије у Риму, краљица пак талијанска дала му је диван претен с драгим камењем.

— Лане је чешка академија на главној својој скупштини изабрала дра Франу Рачкога за члана првом разреду академије, а сад је Пегово Величанство краљ потврдио тај избор.

— Старији и млађи географи и етнографи у Србији, војничког и грађанског реда, наумили су да оснују у Београду *српско географско друштво* по узору таквих друштава у других народа.

— Пожаревачки одбор „Учитељског удружења у Србији“ издао је проглас на све учитеље у Србији, да се у Београду оснује „Учитељски дом“. У том дому васпитаваће се и издржавати учитељска деца, која се буду учили на средњим и стручним школама. Одбор је одмах објавио и нацрт рада, како да се почне посао. Одређено је, да се на саму зграду „Учитељског дома“ утроши најмање двестацесет хиљада динара.

Штампарија дра Павловића и Јоцића у Новом Саду.